

ГУМАНІСТЫЧНАЯ НАКІРАВАНАСЦЬ БІБЛІЯТЭЧНАГА АБСЛУГОЎВАННЯ ДЗІЦЕЙ

Якасць бібліятэчнага абслугоўвання дзяцей у значнай ступені залежыць ад стаўлення бібліятэкара да дзіцяці і дзяцінства. Бібліятэчнаму спецыялісту важна ведаць аб дыферэнцыраваным і цэласным падыходах да вывучэння дзяцінства, разумець сутнасць феномена дзяцінства, абапірацца на традыцыі гуманістычнага выхавання ў бібліятэчным абслугоўванні, усведамляць каштоўнасць асобы дзіцяці і яго чытацкай дзейнасці. У артыкуле паказана, як гэтыя патрабаванні рэалізуюцца ў дзейнасці бібліятэкара.

У грамадстве існуе шэраг сацыяльных інстытутаў, адукацыйна-выхаваўчых устаноў, на якія ўскладзены функцыі выхавання дзіцяці, фарміравання яго асобы, раскрыцця інтэлектуальнага і творчага патэнцыялу. Дзіцячая бібліятэка, школьная бібліятэка валодаюць спецыфічнымі сродкамі для развіцця інтэлектуальнага, пачуццёвага, духоўнага свету дзіцяці праз чытанне.

Вядома, што для эфектыўнага бібліятэчнага абслугоўвання падростаючага пакалення бібліятэкары выкарыстоўваюць тэарэтычныя і практычныя напрацоўкі ў розных галінах ведаў: педагогіцы, псіхалогіі, філасофіі і інш.

Вельмі важнымі для бібліятэчнага абслугоўвання з'яўляюцца асэнсаванне бібліятэкарамі феномену дзяцінства, разуменне свету дзіцяці. Гэтыя пытанні раскрываюць у сваіх працах псіхолаг Д.І.Фельдштэйн, педагогі Г.А.Качан, Р.І.Чычурына, І.А.Камарова [2; 7]. Асэнсаванне феномена дзяцінства ў дачыненні да бібліятэчнай справы, засяроджанне ўвагі ў адносінах да дзіцячага чытання як каштоўнасці культуры адлюстраваны ў працы Л.В.Сцяпанавай [6].

У раскрыцці азначанай намі праблемы мы абапіраліся на ідэі гуманістычнага выхавання, раскрыцця ў працах У.Т.Кабуша [1], В.В.Мартынавай, Е.В.Петушковай [4; 5]. Навізна прац названых аўтараў заключаецца ў абгрунтаванні значнасці асэнсавання феномена дзяцінства ў філасофскім сэнсе бібліятэкарамі, у асвятленні магчымасці рэалізацыі гуманістычных ідэй у бібліятэчным абслугоўванні.

Дзіця як асоба і як чытач – важная праблема ў бібліятэчным абслугоўванні. Бібліятэчныя супрацоўнікі, што абслугоўваюць дзяцей, валодаюць арсеналам псіхалага-педагагічных ведаў аб дзіцяці, звязаных з пазнаннем і асэнсаваннем асаблівасцей яго развіцця ў розных ўзроставых перыяды. Менавіта ўліку гэтых асаблівасцей і патрабуе дыферэнцыраваны падыход [7]. Але разам з тым дзяцінства трэба асэнсоўваць як адзінае цэлае, у кожным дзіцяці бачыць прадстаўніка падростаючага пакалення. Менавіта дадзеную думку вылучае бібліятэказнавец, падкрэсліваючы, што веданне асаблівасцей развіцця дзіцяці як асобы – абавязковая ўмова паспяховай работы дзіцячага бібліятэкара ў педагагічнай прасторы [6, с. 145].

Дзяцінства – гэта не толькі перыяд бурнага развіцця розуму і псіхікі, але і час выпрацоўкі пэўнага тыпу адносін да свету і самога сябе, перыяд развіцця свядомасці. Дзяцінства – ідэальны ўзроставы перыяд для праяўлення адоранасці, калі выяўляюцца надзвычайная інтуіцыя, шматабяцальная творчая актыўнасць. Гэты перыяд характарызуецца арыгінальным дзіцячым мысленнем, своеасаблівым бачаннем навакольнага свету і своеасаблівай мовай [3].

Бібліятэчная дзейнасць, накіраваная на абслугоўванне чытачоў гэтага перыяду, прадугледжвае яго разуменне бібліятэчнымі супрацоўнікамі. У педагагічнай літаратуры ўказваецца на неабходнасць пабудовы ўзаемаадносін дыялагічнага характару паміж дарослымі і дзецьмі, пры якіх і дарослы, і дзіця выступаюць як суб'екты ўзаемадзеяння, уплываючы адзін на аднаго і абагачаючы ў працэсе стасункаў свой унутраны свет.

Пазіцыя свету дарослых, іх адносіны да дзяцінства праяўляюцца, як адзначае Д.І.Фельдштэйн, у двух варыянтах: эмацыянальным – праяўленне ў рознай ступені любові, сімпатыі да малодшых – і маральным – сацыяльная адказнасць за будучае пакаленне, якая ўключае асэнсаванне і свайго будучага, абавязкі ў адносінах да дзяцінства

і фарміраванне будучых абавязкаў дзяцей у адносінах да дарослых [7]. Відавочна, што адзначаная пазіцыя дарослых праецыруецца на бібліятэчную справу і ў канчатковым выніку абумоўлівае дзейнасць кожнага канкрэтнага бібліятэкара, які спецыялізуецца на абслугоўванні дзяцей. Такая пазіцыя садзейнічае гарманізацыі адносін дарослых з дзецьмі, садзейнічае навучанню іх спосабам узаемадзеяння са складаным і дзівосным светам прыроды, людзей, прадметаў, мастацтва і ўласным светам [3]. Гэта актуальная задача для бібліятэчных супрацоўнікаў, якія абслугоўваюць дзяцей, рашэнне яе можа быць толькі ў рэчышчы гуманістычнай педагогікі. Менавіта гуманістычнае педагогіка разглядае кожнае дзіця як непаўторную з'яву, якому патрэбна дапамога ў пошуку ўласнага шляху развіцця. Для гэтага бібліятэкар павінен звяртацца да "ўсяго чалавека" і пры гэтым лічыцца з патрэбнасцямі, імкненнямі, схільнасцямі самога дзіцяці.

Чытанне літаратурных твораў, якія складаюць залаты фонд сусветнай культурнай спадчыны, выдатных твораў беларускай літаратуры найлепшым чынам адпавядае такой задачы. Бібліятэкар пры рэкамендацыі твораў у індывідуальнай рабоце, пры падрыхтоўцы мерапрыемстваў на аснове літаратурных крыніц з найбольшым поспехам можа садзейнічаць развіццю асобы дзіцяці ў трох кірунках: асэнсаванні дзіцем самога сябе як маральнай асобы, фарміраванні ў дзіцяці маральных адносін да людзей, фарміраванні гармоніі ў адносінах дзіцяці і свету [4].

У шэрагу праблем выхавання востра стаіць праблема дзіцячага чытання і адносін да яго дарослых. Вынікі комплекснага расійскага даследавання "Дети и их чтение как духовный ресурс региональной культуры" паказалі, што з пазіцыі дарослага ў падлеткавым узросце неабходна чытаць для таго, каб быць паспяховым у грамадстве, чытанне-веды неабходныя для адаптацыі. Думкі аб духоўнай прыродзе чытання не набылі ў бацькоў, настаўнікаў, бібліятэкараў адпаведнага значэння. Дзеці ўгадваюць у дарослых адносіны да іх чытання як да спосабу падпарадкавання. Таму не выпадкова бібліятэказнавец Л.В.Сцяпанавя гаворыць аб неабходнасці новага погляду на чытанне ў дзяцінстве, распрацоўку стратэгіі падтрымкі дзіцяці, якое чытае, рашэнне праблемы зместу дыялога з чытаючым дзіцем [6].

У бібліятэцы ініцыятыва ў стасунках і ў фарміраванні гуманістычных адносін ідзе ад бібліятэчнага супрацоўніка, для якога павінна быць арганічным імкненне да веры ў індывідуальнасць чалавека, яго неабмежаваныя магчымасці.

У.Т.Кабуш падкрэслівае, што ў гуманістычнай сістэме выхавання стасункі маюць першаступеннае значэнне [1, с. 45]. Таму спынімся на іх больш падрабязна. Шляхам стасункаў выхаванцамі засвойваюцца маральныя і сацыяльныя нормы паводзін, агульначалавечыя духоўныя каштоўнасці, адбываюцца інтэграцыя ведаў, прывядзенне іх у пэўную сістэму, самасцвярджэнне і самарэалізацыя дзіцяці [1, с. 44–45].

У бібліятэчным асяродку стасункам надаецца надзвычайнае значэнне, бо бібліятэчнае абслугоўванне цалкам прасякнута стасункамі паміж чытачамі і бібліятэкарам. Гэтыя стасункі будуцца на ідэях гуманістычнага выхавання, на прынцыпах дыялагічных, раўнапраўных суб'ект-суб'ектных адносін. У індывідуальных формах абслугоўвання, перш за ўсё ў гутарках (рэкамендацыйных, установачных, гутарках аб прачытаным), стасункі з гуманістычных пазіцый прадугледжваюць адносіны да чытача-дзіцяці як да асобы, якая мае ўласныя думкі і меркаванні, адмову ад навязвання свайго пункту гледжання бібліятэкарам, дапамогу ў фарміраванні дзіцем сваёй пазіцыі ў адносінах да прадмета стасункаў. У такіх стасунках павінны заўсёды прысутнічаць эмпатыя, уменне спачуваць дзіцяці, успрымаць яго праблемы як уласныя.

Разгляд асобы дзіцяці як аб'екта бібліятэчнага абслугоўвання, аб суб'ект-аб'ектных адносін паміж дзіцем і бібліятэкарам не адпавядаюць гуманістычнаму падыходу.

У бібліятэчным абслугоўванні бібліятэкар таксама выступае як арганізатар міжчытацкіх стасункаў пры правядзенні масавых мерапрыемстваў. Арганізацыя такіх формаў стасункаў, як дыялог, дыскусія, дыспут па розных тэмах на аснове літаратурных крыніц паміж чытачамі-дзецьмі, дае магчымасць дзіцяці выпрацаваць сваю пазіцыю ў адносінах да розных з'яў жыцця і адстойваць яе. У такіх умовах дзіця пазнае свет і самога сябе.

Стасункі вызначаюць эфектыўнасць бібліятэчнага абслугоўвання, бо праз іх бібліятэкар мае магчымасць выклікаць давер чытача-дзіцяці, прапанаваць лепшыя творы

друку, садзейнічаць разуменню і засваенню прачытанага праз разнастайныя формы бібліятэчнага абслугоўвання. Усё гэта ў канчатковым выніку садзейнічае фарміраванню і развіццю гарманічнай асобы дзіцяці – галоўнай мэце гуманістычнага выхавання.

Бібліятэкар, што абслугоўвае дзяцей, выступае як спецыяліст, для якога на першым плане паўстае вырашэнне педагагічных задач па выхаванні падрастаючага пакалення. Рэалізацыя гэтых задач магчыма пры наяўнасці ў бібліятэкара псіхалага-педагагічных ведаў, таму што яны складаюць важны кампанент прафесійнай кампетэнтнасці бібліятэкара.

Гуманістычны падыход да абслугоўвання дзяцей у бібліятэцы ў спалучэнні з развіццём у іх разумення значэння чытання дазволіць якасна рэалізоўваць спецыфічныя сацыяльныя функцыі бібліятэкі, сцвердзіць яе унікальнае становішча ў шэрагу іншых сацыяльных выхаваўчых устаноў.

1. *Кабуш, В.Т.* Гуманистическое воспитание: концепция / В.Т.Кабуш; Министерство образования Респ. Беларусь, Академия последипломного образования. – М., 1998. – 97 с.

2. *Качан, Г.А.* Детство как историческая категория и социальное явление / Г.А.Качан, Р.И.Чичурина // Феномен детства: социально-педагогические и медико-психологические проблемы: материалы Междунар. конф., 27–28 апр. 2004. – Брест: Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина, 2004. – С. 98–100.

3. *Комарова, И.А.* К вопросу о детстве и философии детства / И.А.Комарова // Феномен детства: социально-педагогические и медико-психологические проблемы: материалы Междунар. конф., 27–28 апр. 2004. – Брест: Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина, 2004. – С. 112–117.

4. *Мартынова, В.В.* Гармония любви – к себе, другим людям и миру / В.В.Мартынова // Проблемы выхавання. – 1997. – Вып. 6. – С. 43–49.

5. *Петушкова, Е.В.* Целевая направленность и ценностные ориентиры гуманистического воспитания / Е.В.Петушкова // Проблемы выхавання. – 1997. – Вып. 6. – С. 10–18.

6. *Степанова, Л.В.* Чтение детей как ценность современной культуры / Л.В.Степанова // Детское чтение. Феномен и традиции в конце 20 века: материалы Междунар. конф., СПб., 12–14 мая 1999 г. Ч. 1. (доклады, сообщения) / сост. В.В.Головин, Л.В.Степанова – СПб.: Б.и., 1999. – С. 137–145.

7. *Фельдштейн, Д.И.* Феномен детства и его место в развитии современного общества / Д.И.Фельдштейн // Мир психологии. – 2002. – № 1 (29). – С. 9–20.